

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
İnsan Hakları Merkezi

Sayı : E-52482138-622.01-7091
Konu : İşkence ve Kötü Muamele İddiaları
Hakkında.

03.03.2023

ADALET BAKANLIĐI CEZA İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĐÜNE

06.02.2023 günü yaşanan deprem felaketi ardından, depremin meydana geldiği bazı şehirlerde yaşandığı ileri sürülen yağma ve hırsızlık olayları sonrası işkence görüntüleri ile yine bu şehirlerde cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülere yönelik işkence görüntüleri sosyal medyada görünür hale gelmiştir. Sosyal medya platformlarında bu görüntülerin dolaşması sonrası mutlak yasak olan işkenceye karşı bir kamuoyu oluşmuştur. Bundan başka yine son günlerde de yeniden işkence ve kötü muamele iddiaları gündeme gelmeye başlamıştır.

Herkesin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınmıştır. Böylece insan onurunun korunması amaçlanmıştır. Kimseye *ışkence* ve *eziyet* yapılamayacağı, kimsenin *insan haysiyetiyle bağdaşmayan* ceza veya muameleye tabi tutulamayacağı hüküm altına alınmıştır.

İnsanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak Devletin temel amaç ve görevidir. Devletin bireyin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına saygı gösterme yükümlülüğünü yerine getirmesi demek, kişilerin fiziksel ve ruhsal zarar görmelerine neden olmamalarını gerektirir. Bu, devletin bireyin vücut ve ruh bütünlüğüne saygı gösterme yükümlülüğünden kaynaklanan negatif ödevidir.

Anayasa'nın 17. maddesi kişilerin işkence ve eziyete ya da insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir ceza veya muameleye maruz bırakılmalarını engelleyecek tedbirler alma ödevi yüklemektedir. Bu yükümlülük, devletin kişilerin fiziksel ve ruhsal bütünlüklerini idari ve yasal mevzuat aracılığıyla koruma hususundaki pozitif yükümlülüğüdür. Devletin yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını gerek kamusal makamların ve diğer bireylerin gerekse kişinin kendisinin eylemlerinden veya diğer kişilerin eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Yakalanan ve/veya tutulan kişinin can güvenliği Devletin koruması altındadır. Yakalanan kişi yargının teminatı altındadır ve adil yargılanma hakkına sahiptir.

AİHS'in 3. maddesine göre, hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz. En zor koşullarda dahi işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemleri meneder. AİHS'in 3. maddesi bu konuda hiçbir sınırlama öngörmemekte ve toplum hayatını tehdit eden kamusal tehlike halinde dahi hiçbir istisnaya yer vermemektedir.

Özgürlüğünden mahrum bir kimseye karşı, fiziki güç kullanımı gerektirmeyen bir davranışı sonucunda fiziki güç kullanılması insanlık onuruna karşı yapılmış bir saldırdır ve ilke olarak 3. maddeyle güvence altına alınmış hakkın ihlalini teşkil eder. Yaşam hakkı, AİHS'in 3. maddesinde yer alan işkence ve diğer kötü muamele yasaklarıyla birlikte demokratik toplumların temelidir. Devletler yaşamı korumaya dair her türlü tedbiri almak zorundadır. Yakalanan ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin yaşamı korunmalıdır. Kolluk güçleri gerçek ve acil bir tehlike ile karşılaşılırsa, makul tedbirleri almak

zorundadır. Devlet bu kişilerin yaşamlarını korumak için uygun tedbirleri almalıdır. Özgürlüğünden mahrum bir kimseye karşı, fiziki güç kullanımı gerektirmeyen bir davranışı sonucunda fiziki güç kullanılması insanlık onuruna karşı yapılmış bir saldırdır ve ilke olarak 3. maddeyle güvence altına alınmış hakkın ihlalini teşkil eder.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15. maddesi uyarınca olağanüstü hal koşullarında yaşam hakkı, işkence yasağı, kanunsuz ceza verilmemesi ve kölelik yasağı hiçbir koşulda askıya alınmaz.

Birleşmiş Milletler (BM) İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Kötü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmenin 1. maddesinde, “Sözleşme amaçlarına göre, işkence terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetken herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırap veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızı olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez.” hükmüyle işkence tanımlanmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) İşkenceye Karşı Sözleşmesinin 2. maddesinin 2. paragrafında, “hiçbir istisnai durum, ne savaş hali ne de bir savaş tehdidi, dahili siyasi istikrarsızlık veya herhangi başka bir olağanüstü hal, işkencenin uygulanması için gerekçe gösterilemez” şeklindeki mutlak işkence yasağını hatırlatmıştır.

İşkence yasağı, uluslararası toplumun değerlerinin öncelikle korunmasını amaçlayan üstün ve öncelikli niteliği olan buyruk kural “*jus cogens*” niteliğindedir.

Yaşam hakkı, AİHS'nin 3. maddesinde yer alan işkence ve diğer kötü muamele yasaklarıyla birlikte demokratik toplumların temelidir. Devletler yaşamı korumaya dair her türlü tedbiri almak zorundadır. Yakalanan ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin yaşamı korunmalıdır. Kolluk güçleri gerçek ve acil bir tehlike ile karşılaşılırsa, makul tedbirleri almak zorundadır. Devlet bu kişilerin yaşamlarını korumak için uygun tedbirleri almalıdır.

Devletin sorumluluğunu gerektirebilecek şartlar altında can kaybının gerçekleştiği durumlarda Anayasa'nın 17. maddesi devlete, elindeki tüm imkânları kullanarak yaşam hakkını korumak için oluşturulan yasal ve idari çerçevenin gereği gibi uygulanmasını ve bu hakka yönelik ihlallerin durdurulup cezalandırılmasını sağlayacak etkili idari ve yargısal tedbirleri alma görevi yüklemiştir. Bu yükümlülük -kamusal olsun veya olmasın- yaşam hakkının tehlikeye girebileceği her türlü faaliyet bakımından geçerlidir.

Adli makamlar ve kamu görevlileri, “bildiği” ya da “bilmesi gereken hayatı tehdit eden tüm saldırılardan” yakalanan/gözaltına alınan/ tutuklanan kişileri korumak için her türlü tedbiri almak zorundadır. Gerekli tüm tıbbi yardım sağlanmalıdır. Kamu makamları özgürlüğü kısıtlanmış bir kişinin gerçek, yakın ve halihazırda var olan bir risk nedeniyle yaşamının tehdit altında olduğunu bildikleri veya bilmeleri gerektiği tespit edilmese bile; kolluk güçlerinin ve/veya cezaevi yöneticileri ile kamu görevlilerinin sorumluluğu altındadır. Aksi takdirde kişinin yaşam hakkı ihlal edilmiş, işkence ve kötü muamele nedeniyle Devletin ağır bir ispat yükümlülüğü ile karşı karşıya kalmış olduğu kabul edilir ve ölümlerden, işkenceden, kötü muameleden sorumludur.

Birden çok kimsenin kendilerine göre suç olan bir davranışından ötürü birini, yasadışı ve yargılamasız olarak yumruklarla, taş ve sopa gibi araçlarla döverek öldürülmesi linç demektir.

Eğer yakalanan kişi linç edilerek öldürülmüşse, Devlet sorumludur. Yaşam hakkının sağladığı güvenceler gereği devlet, deprem bölgesinde meydana gelen linç olaylarındaki ölüm vakalarına ilişkin

olarak olayın gerekleŖtiđi koŖulların belirlenmesini, sorumluların tespit edilmesini ve gerekiyorsa cezalandırılmasını sağlayabilecek nitelikte etkili bir soruŖturma yurutmekle mükelleftir.

Toplumda oluŖan linç etme olayları herkesin temel hak ve özgürlüklerinin tehlike altına girmiŖ olduğunu göstermektedir. Etkili bir soruŖturma ile linç olaylarında kimlerin sorumlu olduğu tespit edilmelidir. Aksi takdirde demokratik toplum düzeni ve demokratik sosyal hukuk devleti ortadan kalkmıŖ demektir.

Türk Ceza Kanununun 94. maddesinin 1. fıkrasında; "*Bir kiŖiye karŖı insan onuruyla bađdaŖmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aŖađılanmasına yol açacak davranıŖları gerekleŖtiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan oniki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Suçun kadına karŖı iŖlenmesi hâlinde cezanın alt sınırı beŖ yıldan az olamaz.*" düzenlemesine yer verilmiŖtir.

Aynı maddenin 2. fıkrasının 4 numaralı bendinde; "*Bu suçun iŖleniŖine iŖtirak eden diğer kiŖiler de kamu görevlisi gibi cezalandırılır.*" düzenlemesi ile kamu görevlisi olmayan kiŖilerin, kamu görevlilerinin göz yumması/teŖvik etmesi/azmettirmesi Ŗeklindeki iŖtirakleri ile bu fiili iŖlemeleri halinde kamu görevlisi olarak cezalandırılacakları düzenlenmiŖtir.

Yine maddenin son fıkrasında düzenlenen "*Bu suçtan dolayı zamanaŖımı iŖlemez.*" düzenlemesi ile insanlığa karŖı bir suç olan iŖkence suunda zamanaŖımının iŖlemeyeceđi özel düzenlemesine yer verilerek; insanlık onurunu yok eden bu fiilin her daim soruŖturulması gerektiği düzenlenmiŖtir.

Sonuç olarak; 06.02.2023 günü yaŖanan deprem felaketi sonrasında; depremin meydana geldiği bazı Ŗehirlerde yaŖandıđı ileri sürülen yağma ve hırsızlık olayları sonrası sosyal medyada görünür hale gelen linç olayları ve iŖkence görüntüleri ile yine bu Ŗehirlerde cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlülere yönelik iŖkence görüntüleri çerçevesinde ilgili kamu görevlileri ile kamu görevlileri ile birlikte hareket eden kiŖiler ile linç giriŖiminde bulunan Ŗüpheliler hakkında ilgili Cumhuriyet BaŖsavcılıklarınca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 94. maddesi çerçevesinde gereğinin yapılması hususunu takdir ve değerlendirmelerinize sunarız.

Saygılarımızla.

Av. Veli KÜÇÜK
BaŖkan a.
Genel Sekreter

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıŖtır.

Evrak dođrulama <https://dogrulama.barobirlik.org.tr> adresinden b28c7164 kodu ile yapılabilir.

